

Soudní moc v EU

Doc. Marek Rybář, PhD.

EU&MO Polb1010, jaro 2024

Soudní systém EU

- Skládá se ze Soudního dvora Evropské unie a soudních systémů členských států
- Zdroje práva v EÚ/ES:
- 1. Primární akty mezi vládami členských států EU: zakládající smlouvy, smlouvy o přistoupení, rozpočtové smlouvy

Zdroje práva v EU/ES

- 2. Sekundární (legislativní a exekutivní) akty Komise, Parlamentu a Rady:
- Legislativní akty v EU/ES:
- **nařízení (regulations)**: mají obecnou platnost a jsou závazná pro EU i členské státy
- **směrnice (directives)**: jsou závazné, pokud jde o výsledek, kterého má být dosaženo, a vnitrostátní orgány je musí provést do svých právních předpisů

Zdroje práva v EU/ES

- **rozhodnutí (decisions):** rozhodnutí určená členskými státy nebo soukromým osobám (nebo právníckým osobám) a jsou závazná v celém rozsahu
- **doporučení (recommendations):** adresována kterémukoli členskému státu nebo občanovi, ale nejsou závazná
- **stanoviska (opinions):** mají stejnou platnost jako doporučení

Zdroje práva v EU/ES

- Obecné zásady práva EU/ES:
- zásady správní a legislativní zákonnosti (právní jistota, proporcionalita, procesní spravedlnost)
- ekonomické svobody (volný pohyb zboží, služeb, kapitálu a osob)
- základní lidská práva (Charta práv)
- politická práva (transparentnost, subsidiarita)

Soudní dvůr Evropské unie

- 27 soudců a 11 generálních advokátů jmenovaných na šestileté funkční období s možností opětovného zvolení.
- částečná obměna soudců a generálních advokátů každé tři roky
- Soudci volí předsedu na tříleté funkční období
- GA vypracovává nezávazné stanovisko pro SDEU ve věcech, které mu byly přiděleny, jako podklad pro jednání
- SDEU rozhoduje v senátech tří nebo pěti soudců,
- výjimečně jako velký senát (15 soudců) nebo celé plénum SDEU

Tribunál (the General Court)

- vytvořen v roce 1989 (s jiným názvem)
- dva soudci z každého členského státu
- senáty (tříčlenné a pětičlenné senáty, příležitostně s jedním soudcem), výjimečně jako velký patnáctičlenný senát
- případy podané jednotlivci nebo společnostmi proti aktům orgánů EU, které jsou jim určeny
- žaloby členských států proti Komisi a proti některým aktům Rady
- a žaloby na náhradu škody způsobené orgány EU

Soudní dvůr Evropské unie

- GA predkladá spravodajcovi správu s návrhom rozhodnutia
- Sudca spravodajca pripraví návrh rozhodnutia pre sudcov
- Každý sudca predstaví svoj názor a konečné rozhodnutie prijíma súd jednoduchou väčšinou hlasov
- Sudcovia nesmú informovať o svojom hlasovaní ani hlasovaní iných sudcov (neexistuje prax *dissenting opinions*)

Právomoci SDEU 1/3

- 1. Řízení proti členským státům pro neplnění povinností vyplývajících ze Smluv (řízení o nesplnění povinnosti, *infringement proceedings*)
- zahájené Komisí nebo jiným členským státem
- dotčený členský stát je povinen přijmout opatření nezbytná k dosažení souladu s rozsudkem SDEU (pokuty jako sankce)

Právomoci SDEU 2/3

- 2. Soudní přezkum (*judicial review*) výkonných a legislativních aktů (nařízení, směrnic, rozhodnutí)
- z důvodu nedostatku pravomoci (legal basis) nebo z důvodu porušení smlouvy nebo procesních požadavků
- žaloby proti orgánům EU za ne/činnost, k níž je vyzvala Smlouva o EU nebo sekundární právní předpis (např. přenesení pravomocí na Komisi)

Právomoci SDEU 3/3

- 3. Vydávání předběžných opatření (*preliminary rulings*) - tvoří většinu všech rozhodnutí SDEU
- každý vnitrostátní soud může požádat o vydání rozhodnutí ve věci, která se týká jakéhokoli aspektu práva EU
- nejvýznamnější pravomoc SDEU s důsledky pro konstitucionalizaci EU
- Tento postup má za následek, že vnitrostátní soudy se stávají nižším stupněm integrovaného soudního systému EU

Soudní politika v EU

- Každý (ústavní) soud právo nejen aplikuje, ale také sám spoluvytváří, často ne zcela v souladu s původním záměrem zákonodárce.
- aktivismus soudu závisí na schopnosti zákonodárce snadno měnit zákony a obecně na schopnosti soudu kontrolovat prostředí, ve kterém působí
- Každý soud vnáší do rozhodování své vlastní názory a preference - v případě EU především vytvořit a udržet účinný právní řád

Soudní politika v EU

- SDEU nemůže jednat z vlastní iniciativy a má jen omezenou kontrolu nad svým prostředím.
- Při vytváření nových právních doktrín postupuje postupně a zkouší reakce na svá rozhodnutí.
- Jedná se o proces sociálního učení, v němž zjišťuje, co je přijatelné

Soudní politika v EU

- GA hraje důležitou roli, svými návrhy v terénu testuje, aniž by riskovala poškození pověsti SDEU.
- Soudní dvůr uváděl v život celkovou strukturu a cíle Římských smluv, i když ignoroval ""prvotní" význam konkrétních článků smluv
- Soudní dvůr zavádí nové doktríny postupně:

Soudní politika v EU

- Nejprve uvádí doktrínu jako obecnou zásadu a upozorňuje, že má řadu výjimek a omezení.
- V daném případě může dokonce stanovit, že se na něj nová zásada nevztahuje.
- Doktrína je však již formulována, a pokud se neseťká s odporem, Soudní dvůr ji bude v následujících rozhodnutích rozvíjet a zpřesňovat
- Soud často postupně ruší výjimky z platnosti doktríny, které sám v minulosti stanovil

Konstitucionalizace EU

- Zájem SDEU o účinnost unijního práva, zejména o jeho vymahatelnost.
- Soudní dvůr zapojil veřejnost členských států a také jejich soudní systémy (decentralizovaná forma kontroly).
- Nejprve zajistit systém kontroly práva
- Poté, zajistit, aby členské státy rychle a plně prováděly právo EU/ES

Doktrína přímého účinku 1/3

- Van Gend en Loos (1963): formulace doktríny přímého účinku práva ES : jednotlivci měli právo dovolávat se práva ES, protože
- „the Community constitutes a new legal order of international law for the benefit of which the states have limited their sovereign rights ...and the subject of which are not only Member States but also their nationals“
- Příklad Van Gend přímo vyžadoval stanovisko také k otázce vztahu mezi právem Společenství a vnitrostátním právem, ale to bylo učiněno až v dalším soudním rozhodnutí.

Doktrína přímého účinku 2/3

- Doktrína byla později rozvinuta tak, že nyní zahrnuje nejen články smluv, ale také sekundární právní předpisy, zejména směrnice.
- podle judikatury SDEU se přímý účinek nařízení a směrnic liší:
- nařízení zakládají práva vůči státu a vůči jiným osobám
- směrnice zakládají práva (přímý účinek) osob pouze vůči státu, nikoli vůči jiným osobám
- jako kompenzaci vyvinul SDEU doktrínu odpovědnosti států.

Doktrína přímého účinku 3/3

- Ve věci Francovich (1991) Soud potvrdil, že státy musí nést finanční důsledky za neuskutečněnou implementaci za škody, které utrpěli občané
- hlavním důsledkem přímého účinku je, že právo EU se více podobá vnitrostátnímu než mezinárodnímu právu
- dramatický nárůst počtu případů, kdy se jednotlivci obracejí na vnitrostátní soudy, aby hájili svá práva podle práva EU

Doktrína přednosti práva ES 1/2

- Příklad Costa (1964): právo ES má přednost před vnitrostátním právem
- „the law stemming from the treaty, an independent source of law, could not, because of its special and original nature, be overridden by domestic legal provisions, however framed, without being deprived of its character as community law and without the legal basis of the community itself being called into question.“

Doktrína přednosti práva ES 2/2

- O šest let později rozhodl, že právo ES má přednost i před ústavou a ústavním rozdělením pravomocí v členských státech.
- Soudní dvůr dále rozhodl, že nižší vnitrostátní soudy nemusí čekat na nejvyšší soud a mohou samy požádat SDEU o výklad ustanovení práva ES
- V jiném případě rozhodl, že pokud nejsou vnitrostátní předpisy jasné, pokud jde o ochranu práv, měly by vnitrostátní soudy chránit práva v souladu s právem ES

Soudní přezkum kompetenčních sporů

- Při neexistenci katalogu pravomocí (před Lisabonskou smlouvou) si SDEU vytvořil pravomoc dohlížet na vertikální rozdělení pravomocí
- SDEU řadou rozhodnutí omezil pravomoc orgánů EU přijímat právní předpisy, které neměly přesný právní základ ve Smlouvách
- čímž prokázal, že je důvěryhodnou institucí schopnou stanovit a hájit hranice pravomocí mezi EU a státy (a chrání tak pravomoci členských států)

Postupná akceptace doktrín 1/3

- Řada národních ústavních soudů jen postupně akceptovala doktríny SDEU.
- Německý ústavní soud v roce 1967 rozhodl, že některá práva nejsou zaručena právem ES a že v případě konfliktu mezi vnitrostátním právem a právem ES se bude řídit německou ústavou, která poskytuje větší rozsah práv
- V reakci na to ESD do svého rozhodnutí začlenil Evropskou úmluvu o lidských právech

Postupná akceptace doktrín 2/3

- Německý soud uznal, že tato rozhodnutí SDEU v kombinaci s částečnou demokratizací EU vedou k uznání nadřazenosti práva ES.
- V následujících rozhodnutích Soudní dvůr vždy opakoval, že EU není plně demokratická a není státem a že Spolkový soudní dvůr musí zajistit, aby právo ES bylo v Německu uplatňováno v souladu se základními demokratickými a občanskými právy

Postupná akceptace doktrín 3/3

- ve Spojeném království byla rychle přijata doktrína přímého účinku práva
- zásada nadřazenosti práva EU byla ale v přímém rozporu s konceptem parlamentní svrchovanosti
- když SDEU rozhodl, že parlamentní akt je v rozporu s právem EU, Sněmovna lordů rozsudek přijala s odůvodněním, že přijetím aktu o přistoupení k EU britský parlament dobrovolně přijal právní systém EU (budoucí britský parlament může akt o přistoupení zrušit)

Vysvětlení soudní politiky EU: nadmárodní politický přístup

- Soudní dvůr EU dokázal spolupracovat se zainteresovanými nižšími vnitrostátními soudy, integračními soudci a soukromými zájmy, aby posunul integraci EU nad rámec záměrů vlád
- Tím se také snížila možnost konfliktů mezi SDEU a členskými státy, protože vnitrostátní soudy slouží jako "převodové páky", které je těžší ignorovat než lucemburský ESD

Vysvětlení soudní politiky EU: intergovernmentální přístup

- vlády umožnily Soudnímu dvoru EU, vnitrostátním soudům a nadnárodním účastníkům řízení prohloubit právní integraci, protože to bylo v jejich politickém a ekonomickém zájmu
- soudy jsou strategickými aktéry, dávají si pozor, aby nepřijímaly rozhodnutí, která by ohrožovala zájmy vlád
- aktivismus SDEU nebyl lineární a citlivě reagoval na nálady národních vlád

Závěr

- SDEU má značný manévrovací prostor, protože je jen malá pravděpodobnost, že dojde k reformě Smlouvy o EU, která by omezila jeho pravomoci
- vzhledem k velkému počtu aktérů s právem veta je také nepravděpodobné, že by byla přijata nová legislativa, která by zvrátila jeho rozhodnutí
- současná kvaziústavní architektura je relativně stabilní
- rovnováhu mohou narušit změny veřejného mínění, stranická soutěž a ideologie, politika zájmových skupin a pod.